

Tam bir vicdan ve mantık rahatı ile söyleyeceğiz ki, son zamanlarda hiçbir gerçek, Türkiyenin, bugün içinde bulunduğu acıları, böylesine öz yerinden yakalıyarak ve üzerindeki maskeyi atıp akıbmızın ve vatanseverlik duygularımızın önüne çıkarmamıştır.

Türkiye bugün, k ü l t ü r s ü z l ü k ' den çöküyor...

Kültürün temel maddesi k â ğ ı t ' tır: Çağımızın kafası, kâğıda, MEDENİYET HAMURU der.

Sadece yurdumuzun değil, devrimizin, bu sahada selâhiyet ve otoritelerinden, eğer bugün Türkiye'de bir «kâğıt sanayii» varsa, başını ve ekmeğini bu yolda seve seve verebilmiş olmasının feragatiyle vatana bu nasibeyi armağan etmiş kadronun önünde ve başında olan üstad Mehmet Ali Kâğıtçı, bilgisini o güzelim üslûbu ile tamamlayarak, ibret ve intibahımızın önüne çıkarıyor...

1843

1890

1915

1934

TDVİSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 2E589.1

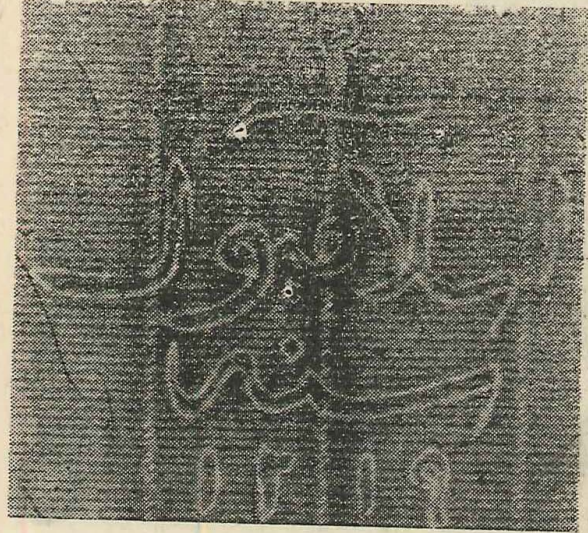
ve, « Millî Kâğıt » ın kaderine saklanmış ÜÇ DEVİR

YAZAN : MEHMET ALİ KÂĞITÇI

TARİHE BAKIŞ

Makine ile kâğıt imali, kâğıt makinesinin keşfinden bir müddet sonra, tatbik edilebilmişti. Bu devre zarfında yurdumuzda da kâğıt fabrikası kurulmasına karar verilmiş, tesis mahalli olarak da İzmit seçilmişti. İktisadî sömürücülüğün (kaşeyi içinden avlama) manevrası önlenebilmiş olsaydı, İzmit kâğıt sanayimizin 122 yıllık merkezi, Türk kâğıtçılığı da asırlık geleneklerle olgunlaşmış bir maziye sahip bulunacaktı.

105 yılında Tsei-Lun (63-152) tara-

1803 (1218) yılında kurulmuş bulunan Hünkâr iskelesi (Beykoz civarında) Kâğıt-hanesinin ikinci faaliyet yılında imal edilmiş kâğıt yaprağında görülen filigranın fotokopisi.

Filigran metni:

Sene : 2
İSLAMBOL

Sene
1219

(Bu tarihî kâğıt, İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsü Müdürü sayın Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver nezdinde mahfuz bulunmaktadır.)

ından keşfolunduğu kabul edilen k â ğ ı d ' ın imal şekli, kâğıt makinesinin keşfine kadar hemen hemen hiç değişmemiştir. Kâğıt keşesini teşkil edecek lifî ham maddeler, tokmaklanarak hazırlandıktan sonra, muayyen nisbette sulandırılmakta ve bu sulandırılmış kâğıt hamuru, muayyen eb'adda hususi elekler üzerinde keçeleştirilerek yaprak haline getirilmekte idi. Uzun süren tokmaklama işi, önceleri kol kuvvetiyle yapılıyordu. Sonraları tokmak-

Nispetiye Mektebi Müdürlüğüne
 İstanbul'da bulunan, Bryan Donkin
 fabrikasından kâğıt makinası satın almak
 için Londra'da bulunan Barutçubaşı'ya
 talimat göndermiştir. İlk kâğıt fabrika-
 sının kuruluş yeri olarak da İZMİT se-
 çilmiştir.

TDVİSAM
Kütüphanesi Arsivi
 No 2E.589.2

1843 de kurulmasını, Tanzimat Padişahı Sultan Mecid'in bizzat istediği İzmit kâğıt fabrikasının Meclis-i Ziraat mazbatasıyla nasıl çıkmaza sürüklendiğini, foto - kopisi nin bir kısmını yukarıda gördüğümüz «sabotaj belgesi» ne güzel anlatır ...

(Aradan 91 yıl geçecek, 1934 de. başka sabotörler, çeşitli yollarca, Atatürk dev-
 rinin yüz akı Birinci Beş Yıllık Sanayi Plânının önüne dikileceklerdir: Korkaklar,
 malmüdürü ruhluları, menfaat simsarları, bu memleketi yarı sömürge halinde görme
 hastalığının şifasız illetlileri, hepsi ayrı ayrı veya birden, bilhassa Milli Kâğıta gizli
 açık saldırıcağılardır. Neticede bacalar tütecek. fakat asıl büyük ve şerefli hedefler,
 «himmetin babası» çelmelenerek yarı ve noksan bırakılacaktır.)

tatbik etmekte bulunan, Bryan Donkin
 firmasından kâğıt makinası satın almak
 için Londra'da bulunan Barutçubaşı'ya
 talimat göndermiştir. İlk kâğıt fabrika-
 sının kuruluş yeri olarak da İZMİT se-
 çilmiştir.

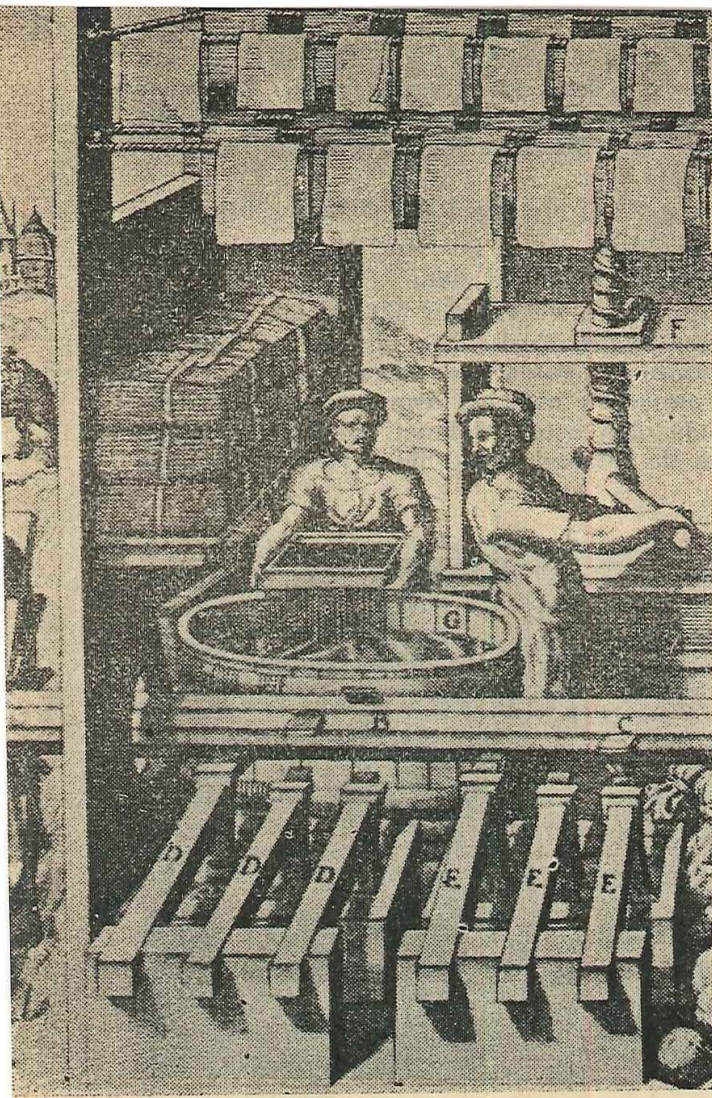
Görülüyor ki, kâğıtçılığın makine-
 leşmesi ile zamanında ilgilenilmiş bu-
 lunulduğu gibi, kuruluş yeri de isabetle
 seçilmiştir. Zira İZMİT günümüzün
 şartlarını dahi tatmin edecek nitelikte-
 dir.

Ne yazık ki «Kapitülasyonlar» dan
 kuvvet alan iktisadî sömürücüler, bu
 pek yerinde ve zamanında başlamış
 olan hayırlı teşebbüsü, beşinci kolları-
 nın maskeli mütalâaları ile, sürünce-
 mede bıraktırmayı ve sonunda uyutma-
 yı başarabilmişlerdir.

Evrak Hazinesi İktisat dosyasında
 mahfuz 865 sayılı belge muhtevası, 1843
 İZMİT Kâğıt Fabrikasının nasıl akım
 bırakıldığı hakkında bir fikir verdi-
 ği gibi, bugünkü OLAY'ların içyüzleri
 ni de aydınlatacak niteliktedir:

«İzmit'te inşası musammen olan
 fabrikalara muktezi edevatın iştirâ ve
 celbi zımında Londra cânibinde bulu-

nan Barutçubaşı Ovanes kulları, hini
 azimetinde sipariş olunduğu veçhile o
 tarafta olan kâğıt fabrikalarını dahi,
 keşt ü güzâr ve Donkin nâm mühendis-
 ten keyfiyeti biletraf sual ve istifsar e-
 derek inşâ olunacak kâğıt fabrikası için
 mühendis-i mersûmun tersim eylediği
 resm-i musattahı takdim eylemiş oldu-
 ğuna dâir tevârüd olan şukkanın ter-
 cümesiyle resm-i mezkûr lieclittezek-
 kûr Meclis-i Ziraate havâle buyrulmuş
 olduğundan evrak-ı mezkûre dermeyân
 ile keyfiyet ledelmütalâa su kuvvetiyle
 yevmî beşyüz kıyye kâğıt imâl eder
 bir fabrikanın inşâsı bilcümle makina ve
 ebniyesiyle dört bin iki yüz kese ile
 meydana geleceği Londra'da alâ cins
 kırpâs pârenin beher kıyyesi yüz iki
 buçuk ve evsâtının doksan ve ednâsının
 yetmiş yedi pâre fiatı olarak ve hamur
 oluncaya kadar nısf nısf kalarak ka-
 ğıt hamirin (hamurun) iki katı demek
 olup kırpâs-pâre (paçavra) behâsı ile
 anele ücreti ve fabrika masarifi ihraç
 olunduktan sonra kâğıdın beher kıyyesi
 yedi buçuk kuruşa bu hesapla Hümkârî
 kâğıdın bir tabakası on beş pâre olarak
 sair cinsleri dahi buna makis ise de fa-

**Kâğıthaneler devrinin imalât tarzını öz-
zetliyen 1661 tarihli gravür:**

- A) B mihverini tahrik eden su dolabı (kânâtlı çark),
- C) D, D, D ve E, E, E üçlü tokmak gruplarını, sıra ile yukarı kaldırıp taş teknedeki hamur üzerine düşürmeyi sağlayan tırnaklar,
- G) Taş teknelerde hazırlanmış kâğıt hamurunun sulandırıldığı hazne. Kâğıtçı ustası, elindeki muayyen eb'addaki kenarlı eleği, sulandırılmış kâğıt hamuru içine daldırıp, maharetle çalkıyarak çürpmakla süzgeç (elek) üzerinde kâğıt keçesinin teşekkülünü sağlar.
- F) Elek üzerinde teşekkül eden yaş kâğıt yaprakları, keçeler arasına yerleştirildikten sonra (F) presinde sıkılarak fazla suyu giderilir. Suyunun çoğu, preste sıkılarak giderilmiş olan nemli kâğıt yaprakları iplere asılarak kurutulur.

Kuruduktan sonra kâğıt tabakaları paketlenir, hayvan sırtında naklolunur.

(Not: Bu tarihi resimde de görüldüğü vechile su, kâğıt imalâtının en önemli unsurudur.)

laı, su depoları ile tahrik edilir oldu. Bu suretle su, kâğıt hamuru hazırlamak, elyafın keçeleştirilmesi için gerekli ortamı sağlamak vazifesinden başka tahrik işini de görmeğe başladı.

El ile kâğıt yapılan devrede, memleketimizde de Kâğıthaneler vardı. İstanbul'da Kâğıthane köyünde (1453), Bursa'da Alacahırkalı mahallesinde (1486), Yalakâbad'ın Elmalık köyünde (1746), Boğaziçi Hünkâr İskelesinde (1803) Kâğıthaneler kurulmuş ve çalıştırılmıştı.

Nakina ile — istenilen uzunlukta — kâğıt imâlini sağlayan keşif, Fransa'nın Essonnes şehrinde Didot Kâğıthanesinde, Nicolas Louis Robert tarafından başarılmış ve 18 Ocak 1799 tarihinde tes-cil edilmiştir .

N. L. Robert, kâğıtçılıkta devir açan keşfini — tatbik edebilecek malî kudreti bulunmadığından — çalıştığı kâğıthanenin sahibi Leger Didot'ya satmış, o da İngiltere'deki kayınbiraderi John Gamble ile Bryan Donkin vasıtasıyla kâğıt makineleri inşası yollarını aramıştır.

Fransa'da ilk kâğıt makinası, Leger Didot'nun kâğıthanesinde, 1815-1816 da kurulup işletilebilmiştir. Almanya'ya ilk kâğıt makinası 1817 yılında İngiltere'den ithal olunmuş, Ettlingen'de kurulmuştur. Avusturya'nın ilk kâğıt makinası da 1819 da Franzensthal'de imalâta başlamıştır. Amerika'ya ilk kâğıt makinası 1827 yılında gönderilmiştir. Bryan Donkin mamulâtından olan mezkûr kâğıt makinası Saugerties (New York) da kurulmuştur. Danimarka'da ilk kâğıt makinası 1829 yılında Strandmøllen'de işletilmiştir. İsviçre'de ilk makinalı kâğıt imalâtı Lenzburg'da 1830 tarihinde başlamıştır. Sicilya'da (İtalya), ilk kâğıt makinası 1847 yılında İsolâ di Sora'da kurulmuştur.

İMPARATORLUĞUMUZ ALÂKALANIYOR

Makina ile kâğıt imalâtının önemi, memleketimizde de vaktinde kavranmış ve diğer memleketlerin yaptıkları gibi — Bryan Donkin firması ile temasa geçilmiştir. O devrin hükûmeti 1843 yılın da, İngiltere'de N. L. Robert'in keşfini

TDV İSAM
Kütüphanesi Arsivi
No 2E.589.2

1843 de kurulması, Tanzimat Padişahı Sultan Mecid'in bizzat istediği İzmit kâğıt fabrikasının Meclis-i Ziraat mazbatasıyla nasıl çıkmaza sürüldüğünü, foto - kopisi nin bir kısmını yukarıda gördüğümüz «sabotaj belgesi» ne güzel anlatır ...

(Aradan 91 yıl geçecek, 1934 de, başka sabotörler, çeşitli yollarca, Atatürk devrinin yüz akı Birinci Beş Yıllık Sanayi Plânının önüne dikileceklerdir: Korkaklar, malmüdürü ruhluları, menfaat simsarları, bu memleketi yarı sömürge halinde görme hastalığının şifazı illetlileri, hepsi ayrı ayrı veya birden, bilhassa Millî Kâğıta gizli açık saldırıdır. Neticede bacalar tütecek, fakat asıl büyük ve şerefli hedefler, «himmetin babası» çelmelenerek yarı ve noksan bırakılacaktır.)

tatbik etmekte bulunan, Bryan Donkin firmasından kâğıt makinası satın almak için Londra'da bulunan Barutçubaşı'ya talimat göndermiştir. İlk kâğıt fabrikasının kuruluş yeri olarak da İZMİT seçilmiştir.

Görülüyor ki, kâğıtçılığın makineleşmesi ile zamanında ilgilenilmiş bulunulduğu gibi, kuruluş yeri de isabetle seçilmiştir. Zira İZMİT günümüzün şartlarını dahi tatmin edecek niteliktedir.

Ne yazık ki «Kapitülasyonlar» dan kuvvet alan iktisadî sömürücüler, bu pek yerinde ve zamanında başlamış olan hayırlı teşebbüsü, beşinci kollarının maskeli mütalâaları ile, sürünce-mede bıraktırmayı ve sonunda uyutmayı başarabilmişlerdir.

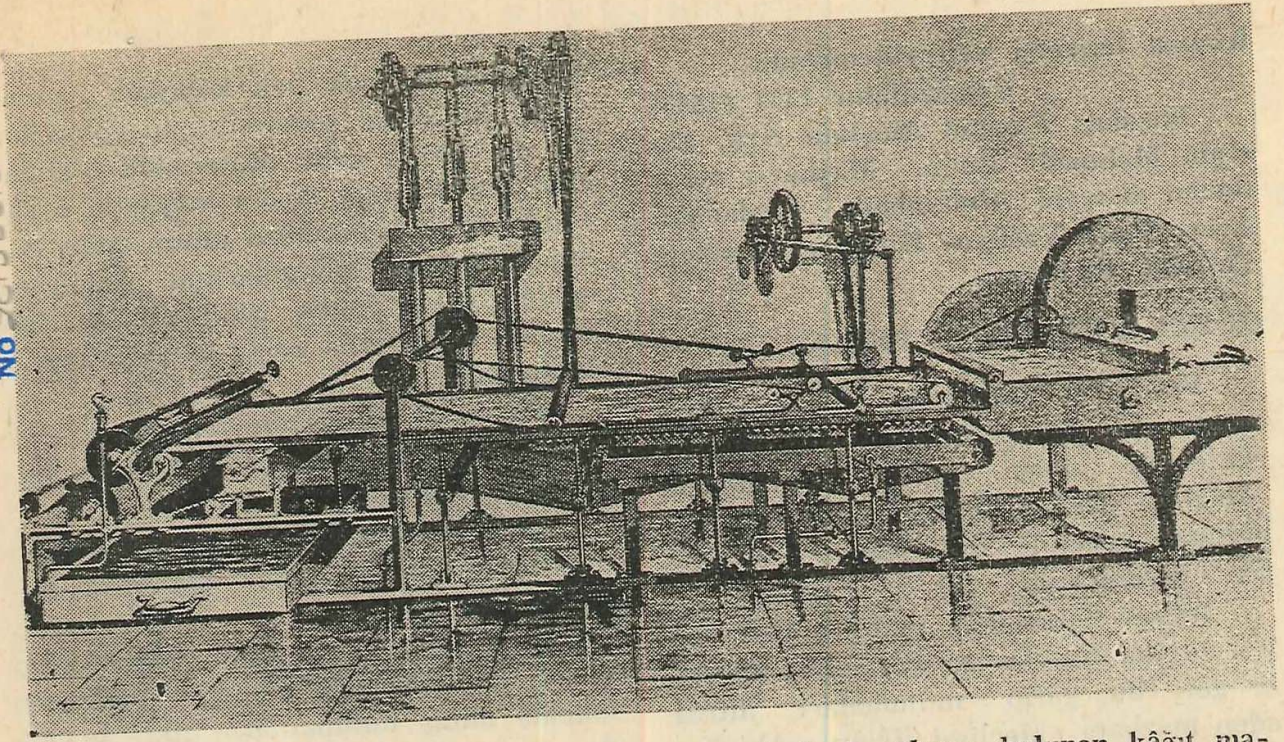
Evrak Hazinesi İktisat dosyasında mahfuz 865 sayılı belge muhtevası, 1843 İZMİT Kâğıt Fabrikasının nasıl akım bıraktırıldığı hakkında bir fikir verdiği gibi, bugünkü OLAY'ların içyüzlerini de aydınlatacak niteliktedir:

«İzmit'te inşası musammen olan fabrikalara muktezi edevatın iştirâ ve celbi zımında Londra cânibinde bulu-

nan Barutçubaşı Ovanes kulları, hini azimetinde sipariş olunduğu veçhile o tarafta olan kâğıt fabrikalarını dahi, keşt ü güzâr ve Donkin nâm mühendis-ten keyfiyeti biletraf sual ve istifsar ederek inşâ olunacak kâğıt fabrikası için mühendis-i mersûmun tersini eylediği resm-i musattahı takdim eylemiş olduğuna dâir tevârüd olan şukkanın tercümesiyle resm-i mezkûr lieclittezekkür Meclis-i Ziraate havâle buyrulmuş olduğundan evrak-ı mezkûre dermeyân ile keyfiyet ledelmütalâa su kuvvetiyle yevmî beşyüz kıyye kâğıt imâl eder bir fabrikanın inşâsı bilcümle makina ve ebniyesiyle dört bin iki yüz kese ile meydana geleceği Londra'da alâ cins kırpâs pârenin beher kıyyesi yüz iki buçuk ve evsatının doksan ve ednâsının yetmiş yedi pâre fiatı olarak ve hamur oluncaya kadar nısf nısf kalarak kâğıt hamirin (hamurun) iki katı demek olup kırpâs-pâre (paçavra) behâsı ile amele ücreti ve fabrika masarifi ihraç olunduktan sonra kâğıdın beher kıyyesi yedi buçuk kuruşa bu hesapla Hümkârî kâğıdın bir tabakası on beş pâre olarak sair cinsleri dahi buna makis ise de fa-

kat takdir olunan behâ asıl fabrikasının masârifi hesabı olduğundan daha beher kâğıdın cins ve biçimine göre ağırca gümrük alınmakta bulunduğundan hakikat-i hâle pek de muttali' olamamış olduğu ve bir fabrikada zükûr ve inâs ve sabi altmış nefer amele istihdâm olduğu ve memâlik-i mahrusa'da keten bezinin killeti cihetiyle Tersâne-i Âmirinin eski yelken bezlerine mütevakkıf ise de yalnız penbeden (bir nevi pamuk) ma'mul enva-ı bezden pek âlâ kâğıt olacağını ve bahaca ehven olması ile Trabzon taraflarında husule gelen kendir-i ham ilâveten kullanılabilceğini bittahkik mezkûr fabrika ziyade su kuvvetine muhtaç bulunduğundan İzmit'te inşâsı münâsip olarak edevâtının şimdiden imaline bed' olursa dokuz mah müddetle ancak tekmil olabileceği ve kendusi dahi eylül gayetinde avdet edeceği beyânıyla mezkûr fabrikanın cânib-i seniyyülevânib-i hazret-i mülûkânedden inşâ ve ihdasına râğbet buyrulmaz ise, vükelây-ı fiham hazerâtı beyninde kumpanya veçhile inşâsı tensib buyrulduğu halde keyfiyetin Londra'da iken tarafına bildirilmesi hususu tercüme-i merkumeden istifade olunmuş ve vakıa memâlik-i ecnebiyeden celbe muvaffak olan her nevi emtia ve eşyanın memâlik-i mahrusa-i iffetmülûkânedede imâli muhassenât ve tekabül-i ihracat ve idhâlâta medâr olacağı vazıhattan ve hususiyle memâlik-i mahrusada müsta'mel Hünkârî ve Battal ve sâir envaı kırpas fiât-ı mezkûre ile çıkarılır ise elyevm Derseâdette Hünkârî kâğıdın 480 tabakadan ibaret olan bir topu ticarete olmak üzere 475 kuruşa bir tabakası 39 (otuz dokuz) pareye ve kezâlik Battal'ın bir tabakası yirmi pâreye ve telhisin on beş pâreye ve İstanbul kâğıdının sekiz buçuk pâreye ve fıstıkî kâğıdın dört buçuk pâreye olduğuna kıyâsen ve İzmir'de bâ ruhsat-ı seniyye Kâğıt hamiri (hamuru) imal ile Fransa'ya irsâl etmekte olan Fransalı Deloş'un memâlik-i mahrusadan cem'ylemekte olduğu kırpas-pâre fiatı Londra fiatının nısıfı bulunduğu nazaran mezkûr fabrikadan istizan olunan şıkkeynden kangî (hangi) şık üzere inşâ olursa tahmin olunduğu veç-

hile makina ve ebniyesine dört bin iki yüz kese sarf kılındığı ve bilfarz bin sekiz yüz kese dahi sermâye konulduğu halde yine (gene) ziyâdesiyle temettü bâsıl olacağı bedihiyâtta ve zikrolunan fabrikada yevmî imâl olunacak beş yüz (kıyye) kâğıda iki kat hesabıyla bir senede icabeden yedi bin beş yüz kantar kırpas-pârenin Anadolu ve Rumeli taraflarından bissühûle tederîki mümkinâttan olup ancak... veçhile memâlik-i mahrusada ketan (keten) bezinin killeti hasebiyle filhakika ham kendirin ba'zı âlât vasıtasıyla kırpas hey'etine vaz'ile âlâ kâğıt olacağı bu tarafça ... şu kadar ki ham kendirin râyic-i vakt üzere kıyyesi dört kuruşa kadar alınabileceği ve senevî üç beş bin kantar miktarı tedarik olunacağı derkâr ve Anadolu ve Rumelide ... Penbe kabaca olmak mülâbesesiyle hamirinin dahi uygunsuz olacağı hâtırgüzâr olduğuna ve Derseâdette müstamel enva-ı kâğıtlar Londra'dan gelmeyüp Tiryeste ve Ali-kurna (Livorno) taraflarından tevâriüd eylediğinden ve zikrolunan fabrikaya berveçhi muharrer dört bin bu kadar kese sarf kılınacağından keyfiyet bilet-raf bilinüp öylece bed'ü mübâşeret olunması lâzım geleceği vâreste-i kayd-ü iş'âr idüğine ve buraları tercüme-i merkumede gösterilmemiş olduğuna mebnî memâlik-i mahrusa'da bulunan kırpas-pâre'den bu tarafta istimâle sâlih kâğıt olup olamayacağının zâhire ihrâcı zımnında berveçhi muharrer mezkûr Deloş'un İzmir'de imâl ve tathir ile Fransa'ya irsâl eylemekte olduğu kırpas-pâre hamirinden İzmir Kaymakamı bendeleri ma'rifeti ile bir sandık hamir ahz ve bu tarafta kullanılmakta olan kâğıtların her nevinden ikişer tabaka kâğıt ile beraber Londra'da olan kâğıt fabrikalarında her cinsten nümune tutulmak ve ziyâdece sürmekte olan bayağı kaba kâğıdın dahi keyfiyeti anlaşıl-mak üzere hoca Ovanes kulları tarafına tisyâr olunması ve işbu kâğıt fabrikası ziyâde su kuvvetine muhtaç olduğundan ve cesim şehirlerde öyle başlı ve kuvvetli su bulunmadığından İzmit'te münâsip olacağı âşikâr ise de İzmit ehâlisinin ekserisi rençberlik ve kimisi gemi-

Didot'un Essonnes'daki kâğıt fabrikasında 1856 yılında kurulmuş bulunan kâğıt ma-
kinasının süzgeç kısmı.
(Süzgeç genişliği 122 santim, imalât sür'ati: Dakikada 15 - 20 metre).

cilik ile taayyüş etmekte olduklarından ve bu makule ahâlinin san'atla meşguli-
yetinden ise ziraatle taayyüşleri fevâid-i
adideyi müedâi ve lehülhamd velminne
sâyei ihsânvâye-i hazret-i mülkdârîde
memâlik-i mahrusada kâin kömür ma-
denleri günbegün ilerilemekte olarak
hariçten kömür iştirâsına hâcet olun-
acağından başka bu misillü fabrikalar-
da istimali revâcına bâdi olacağından
bu makule müceddeden inşâ ve ihdâs
olunacak fabrikalar cesim şehirlerde
başlı ve kuvvetli su bulunmadığı halde
vapor (buhar) kuvvetiyle işlemek üze-
re bilinşâ ziraate elvermeyecek zükûr
ve inâsın istihdâmiyle anların dahi usûl-i
intiâşlarının istihdâmi asıl menâfi-i mül-
kiyeden olduğu ifâde ve beyandan müs-
tağni bulunmuş olmanın rehin-i ten-
sib-i âli buyrulduğu halde berveçhi mu-
harrer nümune tutularak cinsi ve fiatı
ve Memâlik-i mahrusada bulunacak
kırpas-pâreden istimâle sâlih kâğıt olup
olunacağı ve bayağı kaba kâğıt keyfi-
yeti bilinmek üzere mezkûr Delos'un
İzmir'de tathir ve imâl eylemekte oldu-
ğu kırpas-pâreden bir sandık hamir ahz
olunarak Memâlik-i mahrusa'da müsta-
mel kâğıtların her nevinden ikişer taba-
ka kâğıt ile beraber evvel beevvel mer-

sum hoca Ovanes kulları tarafına irsâ-
liyle keyfiyetin biletrâf tahrir ve iş'âr ve
bir de Memâlik-i ecnebiyede mütedâvil
olan evrâk-ı nakdiyenin kâğıtları başka-
ca yapılmakta olarak şöyle ki bir kâğıt
kaç kuruşu mutazammın ise asıl dökü-
münde yani kâğıdın durumunda göste-
riyerek bakıldığı gibi malûm olageldiği
ve işbu evrak-ı nakdiyeye mahsus olan
kâğıt Devlet fabrikasında imâl olup
âhâr mahalde yapılmadığı cihetle sahte-
kârlığın da önü kestirileceğinden ol-
veçhile evrak-ı nakdiye için mahsus
kâğıt imâl olup olunamayacağı ve zikr
olunan fabrikanın vapor kuvvetiyle iş-
lettirilmesi suretlerinin dahi tahkik ey-
lemesi hususu temnik ve ibzar buyru-
larak tevârüd edecek nümunelere ve ol-
bâbda vâki' olacak iş'ârâta nazaran ic-
rây-ı iktizâsına bakılmak lâzım geleceği
ve berveçhi muharrer mersûm hoca O-
vanes kulları Eylül gâyetinde avdet
edecek olmasıyla kendisi oltaraftan ha-
reket etmeksizin işbu nümunelerin ye-
tiştirilmesi hususları Meclis-i Ziraatte
bittezekkür tensib olunmuş olmakla
Meclis-i âlide dahi tasvib buyrulduğu
halde iktizay-ı tesviyesi emr ü irâdei
aliyyeye menûd ve mütevakkıf idüğü
ma'lûm-ı devletleri buyruldukta emr ü

fermân hazret-i veliyyülemrindir.

Cemâzülâhır 1259 (1843)

İmzalar: Esseyid Mustafa Ârif, Esseyid Mehmed Emin, Mazhar-ı nur-ı samed Esseyid Abdülâhad, İstafanaki, Agop, Yani, Vasilyos Kirkoços, Gadban, Vasilâki Ohannes.»

GÜZEL NETİCELERİ YIKANLAR

Vesikanın dolambaçlı ifadesiyle önce muvafık gibi görünüp işi çıkmaza sürüklemek amacı güden mütalâaları «Meclis-i Zirâat» mazbatasında imzaları bulunan zevatın muzmerleri hakkında fikir vermektedir.

İktisat dosyasında mahfuz 1449 sayılı vesika muhtevâsından öğrendiğimize göre bu, garip mütalâaları ihtiva eden mazbata «Meclis-i Vâlây-ı Ahkâmı Adliye» cânibine havale olunmuş; mütalâa ve karar istenmiştir. Oradan da Maliye Nazırı Paşa hazretlerine gönderilmiştir. Maliye Nazırı Paşa'nın kenar yazısı ile ceride muhasebesine ve oradan da tekrar «Meclis-i Zirâate» havale olunmuştur.

Bu çeşitli makamlara havale edilen mazbata münderecatı hakkında hiçbir itiraz ileri sürülmemiş bulunması, işten anlayan bulunmadığına veya işten anlayanın işbaşına yanaştırılmadığına delâlet etse gerektir. Zira:

a) Suyun kâğıt imalâtındaki önemli mevki, tahrik vasıtası olarak kullanılmasından önceki devirlerde dahi biliniyordu. Bianaenaleyh makinaları buhar gücü ile işletilecek kâğıt fabrikasına imalât suyu lüzumundan tegafül mânâlıdır.

b) Kâğıthanelerimizde her çeşit paçavradan kâğıt hamuru hazırlanmakta idi.

c) Kâğıt makinasının kullanılmaya başlanmasıyla paçavra sıkıntısı başladığı, Avrupa'nın muhtelif bölgelerinde paçavra toplama vesileleri ihdas edildiği de mâlûm vâkıdır. Bu yüzdendir ki, Fransa'lı Deloş İzmir'de paçavradan kâğıt hamuru istihsali fabrikası kurmuş, Fransa'ya kâğıt hamuru sevkiyatına girişmiştir. Bunlar meydanda iken, kurulacak kâğıt fabrikasına lâzım olan 7500 kantar paçavrayı memâlik-i mahrusa

dahilinde bulmak pek kolaydır amma acaba keten mi, pamuklu mu, yoksa kenir mi olmalı, yollu mütereddit mütalâalar ileri sürmek ve bu meyanda o zamanki kâğıt piyasamıza nüfuz etmiş bulunan İtalyan kâğıtçıların mallarını bahis konusu etmek, işinin ehli bir kâğıtçının huzurunda kolay kolay mümkün olamazdı.

d) İzmit ahâlisinin rençberlikle ve kısmen de gemicilikle geçinmelerini engel gibi göstermek,

e) Kaba kâğıt, yazı kâğıdı imalâtı meyanına banknot kâğıdı imâlini de karıştırmak,

f) Kömür havzasının istihsalâtına sarf mahalli bulmak gayreti mazbatayı kaleme almış bulunanların fikir bulandırmaya mâtuf davranışlarına birkaç örnek mahiyeti arz ediyor.

Makina ile kâğıt imalâtında kurutma, buharla yapıldığına göre kömür esasen kullanılacak, buhar kuvvetinden de faydalanılacaktır.

91 SENE SONRA AYNI ÇELMELER

Bu tarihî vesikayı okurken 14 Ağustos 1934 tarihinde temeli atılan İZMİT kâğıt sanayiimizin kuruluşuna takaddüm eden mücadele yıllarındaki fikir bulandırma propagandalarını hatırladım:

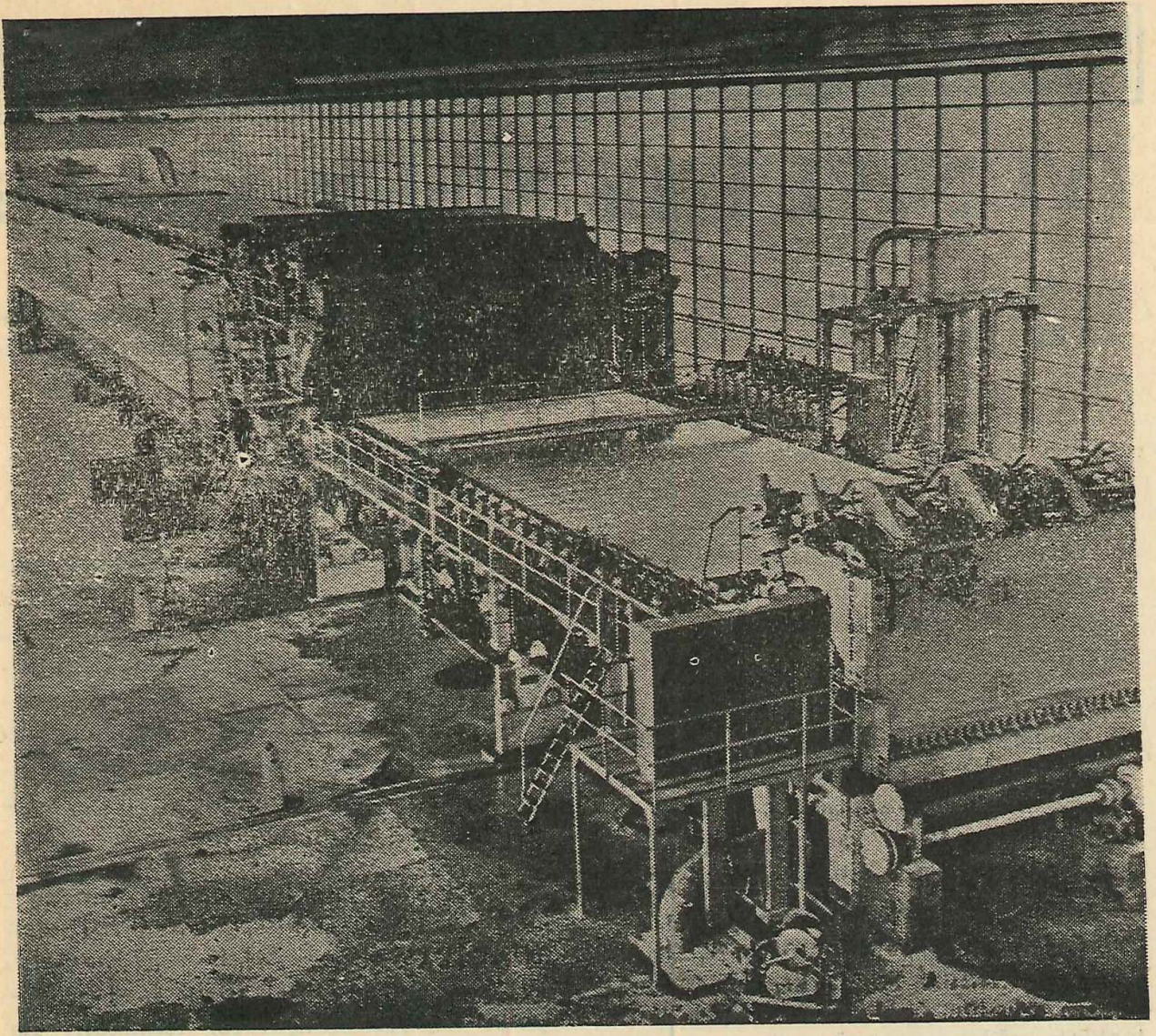
1) Kâğıt makinaları pek komplikedir, bunları Türk işçisinin kullanması imkânsızdır.

2) Türkiye'de yeteri kadar ve uygun evsafta lifi ham madde bulunamaz.

3) Kâğıdı kurutmak için pek çok buhar lâzımdır. Bu kadar buhar istihsali için, zaten verimi mahdud kömür havzasının istihsali kâfi gelemes...

4) Türkiye'de kullanılan kâğıt çeşitleri pek çoktur, fakat her çeşitten sarfiyat pek azdır. Her çeşit kâğıt için bir fabrika kurulması gerekir, buna ise iktisadî şartlar imkân vermez.

5) Türkiye'de akar sular kâğıt imâlîne uygun değildir. Zira yazın azalır, kışın bulanır. (19 Aralık 1940 Perşembe günü Başbakan Dr. Refik Saydam merhumun başkanlığında, Büyük Millet Meclisi kütüphane salonunda toplanan Devlet İktisadî Teşekkülleri Umumî

Modern bir kâğıt makinasının, süzgeç kısmından nihayete doğru görünüşü.

1850 modeli kâğıt makinasının kuruluş tarihinden 114 sene sonra, 1964 de, en büyük İtalyan kâğıt firmalarından Cartiere Burgo'nun Mantova'daki kâğıt fabrikasında kurulan bu modern kâğıt makinasının uzunluğu 103 metredir. Süzgeç genişliği 7,7 metre olup, dakikada 915 metre hızla kâğıt çıkarmaktadır.

Heyetinde, o zamanki Kastamonu milletvekili Nuri Tamaç duyageldiğimiz bu yıkıcı söylentileri dile getirmiş idi.)

6) Kâğıt ihtiyacımız, Türk kâğıt sanayii tarafından karşılanırsa, hükümetin gümrük vâridatı azalacaktır. Bu ise Hazinenin zararını mucip olacaktır v.s. v.s..

İBRETLER!.. AYAĞA KALKINIZ!

1843 İZMİT Kâğıt Fabrikası teşebbüsü, tahakkuk eçmeden önlenmiş idi. Ondan sonraki İzmir — Halkapınar kâğıt Fabrikası teşebbüsü, hususî sermaye tarafından 1846 yılında tahakkuk ettirilebilmiş ise de kapitülâsyonlardan faydalanan Avrupa kâğıtçılarının dampin-

gine 6 ay dayanabilmiştir. 1890 Haziranında temeli atılmış bulunan Beykoz - Hamidiye Kâğıt Fabrikasını ise 25 yıl sonra 1915 Ağustosunda tahrip ettirebilmişlerdir.

İstanbul'daki Fransız Arkeoloji Enstitüsünün eski üyesi M. Robert Mantran «Les Guides Bleus» serisinin 1958 yılında basılan (Turquie) cildine yazmış bulunduğu iktisadî özetinde, sanayi hamlelerimizden engellenmesini şöyle belirtiyor:

«Büyük devletlerin Osmanlı İmpa-

(Sonu 1592 nci sahifede)

İYİ NİYET'in Sihirli Kudreti

DEVAM HALİNDEKİ « EŞREF SAAT »

Geçen yaz, kadim bir dostun, sahibi olduğu Kadıköy Suadiye'deki geniş arsaya, maddî mânevî güvenilecek değerlere sahip bir inşaat mütehasısının eliyle, sizler için yaptırılmasına delâlet ettiğim SEKSEN apartman dairesi, Tanrıya binlerce şükür tamamlandı, anahtarları verildi.

Fiat bakımından gerçekten ucuz, vasıf itibariyle tatminkâr, huzurla oturulabilme şartlarını rahatça temin eden bu yuvaların gerçekleşmesini mümkün kılan şartlara «Eşref saat» demiştim. İstanbulda böylesine müsait şartlarla yuva sahibi olabilecek seçkin ailelerin, rüyalarını hakikat yapan emek, Allah indinde de makbul olmalı ki, «eşref saat» devam ediyor: Anahtarları sahiplerine taahhüt edilen zamandan önce verilen ilk seksen daireyi, şimdi doksan altı daire tâkip ediyor: **SUADIYE SOSYAL MESKENLER SİTESİ II.** de, birincisi gibi, zamanından önce tamamlanma yolundadır.

Bugün vatanımızda, bilhassa BÜYÜK ŞEHİR'lerde bir yuva sahibi olma, İMTİYAZ halindedir ve bu neticeye hak kazanabilmenin hiçbir temel şartı hatıra gelmeden aranan tek vasıf, gerçek değerlerin iki mislini vererek, ağır faiz yükü altında kalarak, PEŞİN TEDİYE'dir ve bu peşin ödenen de, alınan binanın zaten hakikî değeridir: Geri kalan, çoğu zaman inşa malzemesi meçhul bir gayrimenkule ödenen CEREME hüviyetini taşır. Benim delâletim, böylesine bir sömürmenin pekâlâ yıkılabileceğinin övünülür isbatı oldu: Bir rejim meselesi halini alan çetin konunun iyi niyetle, güvenle, hâlis duyguları tamamlayan bilgi

ve ihtisasla halledilebileceğinin isbatı ise benzer mevzular için himmet sahiplerine ibret dersi olsun...

HER NÜFUSTA AİLELER İÇİN

Benim, sizlerin fahrî mümessili olarak gerçekleştirdiğim bu teşebbüs, iki, üç, dört, beş, altı nüfuslu aileleri yarısı binanın bitimine kadar belirli safhalarda ödenmek, diğer yarısı FAİZSİZ olarak ayda 250 - 350 lira taksitlerle itfa edilmek üzere 24.500 liradan 37.500 liraya kadar değeri değişen ÜÇ TİP yuvadan birisine sahip yapıyor.

İnşa yeri, İstanbul, Kadıköy'ün merkezî en güzel semtlerinden birisi olan SUADIYE'dedir. Asfalt üzerindedir, okullara, çarşıya, her türlü medenî yaşama tesislerinin çevresi içindedir. En temiz, kaliteli malzeme ile, modern mimarî kurallarını mahal, iklim ve Türk ailelerinin yaşama gelenekleriyle kucaklaştırarak inşa edilmiştir.

Bugün, sahiplerinin elinde olan **SUADLIYE SOSYAL MESKENLER SİTESİ I.** in ÜÇ BLOK'daki SEKSEN dairelerini bir arada gösteren fotoğraf klişesi, karşı sahifededir.

İYİ NİYET VE TOPLULUĞUN SİHİRLİ KUDRETİ

Birçok dostlarım, devletin milyarlık müesseselerinin, bankaların, kooperatiflerin başaramadığı bu çetin işe delâlet ederken beni ikaz ettiler:

«— Mevzuunuz değildir. Bu saha, suiüstimallerle harap edilmiştir. Okurlarınız yanında, zedelenmemiş mânevî itibarınızı gölgeleme gibi, sizin için ölüm-

Siz de yazdınız Teşekkürlerimiz

Sizlere ayırdığımız bu sahifeye, lütfediyor, tarihin huzuruna çıkarmaya değer gördüğünüz hâtıralarınızı, duyduklarınızı, hâfızanıza tevdi edilenleri gönderiyorsunuz. Birinci sayımızın 45 inci sahifesinde hülâsalamaya çalıştığımız şekil ve ölçüler içinde göndereceğiniz yazıların, sizlere ayrılmış sahifelerde geliş sırasıyla neşrine devam edeceğiz. Emek ve himmetinize teşekkürlerimiz.

BİR MEKTUP VE CEVABI

Sayın Bay Saracoğlu,

Bahsini ettiğim mecmuanın 1338. sahifesini işgal eden 2. sütununda (... 18 mart hücumunda batan, Fransız «Bouvet» zırhlısı yerine iki sahifelik büyük bir tablo konulmuş) denilmektedir.

Hayat Tarih Mecmuası'nın 3. sayısının 4 ve 5 inci sahifelerini işgal eden resmin yazısında: «Bouvet» kelimesi yoktur. (Sulara gömülen bir düşman gemisi) kaydı vardır. 9. sahifedeki tabloda ise Erenköy hizasında batmakta olduğu görülen «Bouvet» nin bacaları arasında da «direk» gösterilmemiştir.

Aynı yazının 3. sütununda 15-17. satırlarında (... yazının metninde rastlanan birkaç hatâ) denilmekte, fakat bu hatâlar tasrih edilmemiş bulunmaktadır.

(Bahriye tarihinin gizli kalmış vesikalarından) başlığı altındaki yazının 1324 üncü sahife, 2 nci sütununun 14 üncü satırında «Hadide» vapuru denilmektedir.

Bu yazıda, Mekke, Medine'den bahsolunduğuna göre, mezkûr vapurun adı, «Hadide» değil, (o da bir vakitler Osmanlı sancağı olan) «Hudeyde» olmak lâzımgelir.

Hürmetler, sayın Bay Saracoğlu.

Şefik Bilge
Çekirge - Bursa

Sayın Bay Şefik Bilge,

Dostum sayın Cemal Kutay vesatetiyle lûtf buyduğunuz, 22.5.1965 tarihli mektubunuz dün akşam geç vakit inziva köşemde, beni

bulabildi. Gösterdiğiniz yankın ilgiye candan teşekkürü, edâsı derhal gereken, bir borç sayıyor ve cevabımı hemen sunuyorum:

1 — Bahis konusu savaşta, gün ışığında batan tek düşman hat gemisi (Bouvet) idi. Bu itibarla adı açıkça zikredilmemiş dahi olsa, bu zırhlı (Bouvet) den başkası olamazdı. Kaldı ki, gece karanlığında sulara gömülen (İrresistible) ve (Ocean) İngiliz zırhlıları da (Bouvet) gibi, iki direkli ve iki bacalı idiler. Yani iki baca ortasında tek direkli değildiler. Zaten yazımda belirtmiş olduğum gibi, Cankakkaleyi zorlamış olan düşman filosunun zırhlıları ve zırhlı krüvazörleri arasında bu tip (iki baca arasında tek direkli) bir gemi bulunmuyordu.

2 — (Potemkin) Moskof zırhlısının isyanı hakkındaki yazıda gözüme çarpan (birkaç hatâ) nın, aynı konuda, aylarca evvel hazırlamış olduğum yazı, TARIH KONUSUYOR sütunlarında yayınlandığı vakit, sizce de teslim ve kabul edileceğini kuvvetle umuyorum.

3 — (Hudeyde) bahsine gelince: Her vesile ile muhterifi olduğum aczime rağmen, eski deyimi ile (Hanya) ile (Konya) yı bilen emektar bir tarihseverim. Neyleyim ki, bir mürettep arkadaşım azizliği, bir müsahhah meslekdaşım dalgınlığı ile birleşince, (Hudeyde); (Hadide) oluvermiş. Nitekim (bence) kelimesi (nice), Moskof (gedikli onbaşısı) da (gönüllü onbaşısı) olmuş. Şu kadar var ki, bu tertip yanlışları, altında benim imzam bulunan yazılarda görüldükleri için, iyi

niyetlerinden emin bulunduğum bu meslekdaşlar adına ben özürler diliyor, başışlamanızı niyaz ediyorum.

Netice olarak şu ciheti de belirtiyim ki, bahis konusu (Hayat Tarih Mecmuası) nın 2 nci ve 3 üncü sayılarında yanlış resimler kullanılmış ve okurlarına karşı bir nebze lâubâli davranılmış olduğu gerçeğine, bilmem sizi de inandırmışsam, sırf tarih bilgisine küçük bir hizmette bulunmuş olduğuma inanarak sevineceğim.

Derin saygı ve sevgilerim

A. Cemalettin Saracoğlu

BİR OTUZ AĞUSTOS HÂTIRASI

Sanlı, şöhretli Gazi Mustafa Kemal Paşanın kumandasındaki Millî Mücadele Ordusu, Yunan sürülerini bozmuş, iki senedir bizleri İstanbulda kan kusturan ecnebi kuvvet mümessillerinin kaçacak yer aradıkları günlerdi. 30 Ağustos zaferiyle İstanbul çalkalanıyordu. İstanbul ahali, yani Köprü'nün öbür tarafındaki Türk halkı, bir muzafferiyet gösterişi yapmak için, Beyoğlu tarafına geldikleri haberini aldım. Durur muyum? Bankalarda aralarına karıştım. On binlerin üstünde bir halk, şimdiki tâbiriyle gövde gösterişi yapacaklardı. Şişhaneyi çıktık. Hava akşama doğru daha karararmıştı. Bir hayhuydur gidiyor. Zafer çığlıkları biribirini takip ediyor. Yumruklar havaya sallanıyordu.

Tam Perapalas Otefinin önüne gelmiştik ki kafile durdu. Bir homurdanma başı (Devamı arkada)

(Baştarafı 1585 inci sahifede)

ratorluğu iktisadiyatına elkoymaları, bir yandan mahallî sanayiîni kurulmasını önlemeyi, diğer taraftan da memleket pazarlarına Avrupa mamulâtını sürmeyi istihdaf ediyordu.»

M. Robert Mantran'ın bu satırlarını hâi siygasiyle de okumak pekâlâ mümkündür.

İthal malı ham veya yarı mâmûl maddelere muhtaç sanayi kollarının daha ziyade harice fayda sağladığı âşikârdır.

Bu sebeptendir ki pazarlarımızda gözü bulunanlar, birinci kategoriye giren sanayiîi kurmamıza karşıdırlar, kurulmuş olanları da zedelemeğe çalışırlar. Buna mukabil harice tâbi, ithalâta müftekir sanayiîi teşvik ve finanse ediyorlar. Özel olarak M. R. Mantran'ın belirttiği tarihî olaylar tekrarlanıyor.

Mehmet Âkif ne güzel söylemiş:

Tarihten adam ibret almıŒ,
ne masal Œey,
Yüz bin senelik kıssa yarım
hisse mi verdi?
Tarihi tekerrür diye târif ediyorlar,
Hiç ibret alınsaydı tekerrür mü ederdi?

Siz de yazdınız

(Baştarafı 1591 de)

ladı. Hâlâ mı Yunan bayraklarını şehrimizde göreceğiz? Sesleri yükselmeye başladı.

Kafileden hemen ayrılanlar, birbirine sırt vererek Perapalası gündüzden kalma mavi-beyaz çizgili tentesi, kama ve bıçaklarla parçalandı. Artık bütün gözler tentelerde idi. Durulmuş bile olsa, mavi-beyaz çizgili tenteler sökülüyor, parçalanıyordu. Kafileden bir kol Galatasaraydan Tünele, asıl kısım Taksime doğru, bü-

tün mavi-beyaz çizgili tenteleri parçaladılar. O sırada biri daha çıkıp: karşımızdakilerde Œapka mı göreceğiz? Diye kimin başında gördülerse, Œapkaları parçaladılar.

Artık Œapkalılar kaçışan kaçışana. Parmakkapıya gelindi. Sol tarafta Yunan sefarethanesine taarruz başladı. Kapısı demirdenmiş. Kapıyı kıramadılar. Cam çerçeve hepsini parçaladılar. Gövde gösteriŒi de Taksim'de sona erdi. O Beyoğlu caddesi iki senedir görmediği Türk yüzüne kavuştu.

O Beyoğlu ki Avrupa devletlerinin resmî günlerinde,

(Baştarafı 1537 nci sahifede)

Böylesine bağıllık, hiç Œüphe yok, iki tipik misalini yukarıda verdiğimiz dâvayı tutuŒ tarzından doğuyordu: Cemiyetin neŒrettiği Donanma Cemiyeti Mecmuası, bir müddet teberruların listelerini neŒretti, sonra, ülkenin dört tarafından bir çok teberru sahibi ısrarla müracaatlarla kendi isimlerinin neŒredilmemesini istediler: Bir fedakârlık teşhiri bile istiğnâlarını rahatsız ediyordu: Yapılan, sadece bir vatan vazifesi idi. İdare Heyeti, bu ısrarlı arzu üzerine, bir beyanname neŒretti, bu hisse saygı göstermekle beraber, dâvanın milletçe nasıl benimsendiği isbat bakımından, aksi arzu izhar edilmedikçe isimlerin neŒredileceğini bildirdi. Fakat toplanan para ve çeŒitli menkul, gayr-ı menkul mallarla isimler ve bu isimler hizasında neŒredilen nakid ve eŒya arasında öylesine fark vardı ki, var yoğunu en engin cömertlikle Donanma Cemiyeti kasasına akıtan, ardı ardına savaŒlar, yoksulluklar, dertler içinde kıvranan Osmanlıların, bu güç ve çetin Œartlar içinde bile, yaptığı bu vazifeyi adının ve fâni varlığının üzerinde sayan asıl dünyaya ne ölçüde sahip olduğunu isbat etti...

Ve aradan bunca devir, bunca nesil geçmiş olmasına rağmen bu misal, halâ erişilmeyen feragat âbidesi olarak bıraktığı yerde duruyor...

kocaman bayraklarından pencereler görünmezdi. Hele Yunan bayrakları kasdî olarak çok büyük yapıldı ve apartmanların en üst katından tâ aşağılara doğru yer kaplıyacak Œekilde boy gösterirdi. Türk bayrağını mı soracaksınız? Yalnız bir tane, soluk bayrak, Galatasaraydaki polis karakolunda meül meül sallanır, Türklerin yüreklerini sızlatır. Hey gidi günler hey.. Bugünleri çeken bilir. Allah bir daha bu millete esaret zilletini göstermesin.

Niyazi İcmez

Dereboyu No. 70 - Ortaköy